

PAPER DETAILS

TITLE: Veysî'nin Divanında Bulunmayan Bir Kasidesi Üzerine

AUTHORS: Günay KUT ALPAY

PAGES: 169-178

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/508201>

VEYSÎ'NİN DİVANINDA BULUNMAYAN BİR KASİDESİ ÜZERİNE

GÜNAY KUT (ALPAY)

Asıl adı Üveysî olan fakat Veysî olarak ad yapan gerek şiirde gerekse süslü yazıda örnekler veren Veysî Alaşehir'de doğmuştur. Kadı olan Veysî, Mehmet Şerif Paşaya Mısır Valiliğinde Divan Kâtipliği yapmış ve Ali Paşa'nın Engürüs seferinde Ordu-yı Hümayun kadısı olmuştur¹. Üsküb'e yedi kez kadı olan Veysî 1037/1627-28 de ölmüştür.

Dîvân, Siyer-i Veysî, Hâb-nâme-i Veysî, Münşeât-ı Veysî v.b. gibi eserlerine baktığımız zaman Veysî'nin her iki şekilde de ustaca yazdığını görürüz.

Benim bu yazımda üzerinde duracağım *kaside*, Veysî'nin divanında yoktur. Bu kaside çağın ahlâksızlıklarından, kurumları yönetenlerin bilgisizliklerinden ve dalaverelerinden, rüşvetten, vicdan yokluğundan sözettiği için herhalde divana girmesi uygun görülmemiştir. Şimdiye kadar bu kasideden Ali Emiri² ve E.J.W Gibb³ bahsetmiş ve aynı zamanda bir de metin vermişlerdir. Genellikle Ali Emiri ve E.J.W Gibb'in verdiği metin birbirini tutar. Onun için metinde sadece Gibb'in metnini gösterdim. Topkapı Sarayı nüshası ise yazana ait olması bakımından ele alınmıştır. 1966 yılında Prof. Fahir İz yayımlamış olduğu *Eski Türk Edebiyatında Nazım* adlı kitabının 117-119. yapraklarında bu kasidenin metnini vermekle kalmamış, bir de bir başka nüshasının numarasını vermiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Yeni Yazmalar Bölümü No: 617, 28 a- 29 a da bir *Fetva Mecmuası* içinde olan bu kasidenin başka kütüphanelerde de nüshalarına rastlayınca üzerinde çalıştım. Çünkü o yüzyılda böyle bir kaside yazabilmek ve açıkca durumdan şikâyet edip bunu hicve kadar götürmek ve bu yolla kimi meslek erbabını suçlamak pek kolay olmasa gerek.

¹ Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, İstanbul 1315, C. IV, s. 619.

² Tarih ve Edebiyat Mecmuası, İstanbul 1335, sayı 13, s. 238-240.

³ A History of Ottoman Poetry, London 1909, C. VI, s. 179-182.

Veysî'nin *Hâb-nâme* adlı eserinde de bu gibi şikâyetler vardır. Yalnız *Hâb-nâme*'de bu çeşit ahlâk bozukluğunun her devirde yapıldığı anlatılır. Veysî bu eserinde zamanın kötülüklerini devrin padişahı I. Ahmed'e anlatabilme kaygusu ile bir gece rüyasında İskender-i Zülkarney'i görür. Tam o sırada Sultan Ahmet Han da gelir. Çevresinde çavuşları, yeniçerileri, ağaları, vezirleri vardır. İskenderle konuşmağa başlarlar. Sultan Ahmed, Celâlılerden şikâyet eder. Ve kendi eline Osmanlı saltanatının harap olarak geçtiğinden yakınır. İskender de "zamanımızda harap dediğimiz dünya ne vakitte ma'mur va âbâdan idi" der. Adem, Kabil, Hazret-i Şit, Nuh, Hut, Salih Peygamber, Hazret-i İbrahim, Musa bin İmran, İsa ve Muhammed Peygamber zamanında da buna benzer sosyal bozuklukların olduğunu anlatır. Sonunda İskender Veysî'ye dönerek bunları yazmasını söylerken sabah horozları öter ve eser de biter. Böyle bir eser yazabilen Veysî bu düşüncelerini bu kasidesinde İstanbul şehrini ele alarak daha açık bir şekilde belirtmiştir.

Kasidenin başka nüshalarına, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.Y. 264, 105 a, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi Bölümü No. 3409 189 b, Belediye Kütüphanesi, Muallim Cevdet Yazmaları K. 235 s. 50 de rastlarız. Yalnız bu nüshaların birinde (Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi Bölümü No. 3409 da) kasidenin kenarına bir not yazılmıştır ki oradan da o devir için böyle şeylerin yazılmasının ne denli tehlikeli olduğunu anlamak mümkündür. Kaside 189 b den 190 b ye kadar devam eder ve 189 b'nin kenarında şöyle bir not vardır: "*Mahlâsı egerçi bu kasidede Veysî konulup ol belige nisbet olunmuşdur. Lâkin o tarihte mes'ul oldukda inkâr etmiş olduğunu ba'zı reşhat söylediler. Fî'l-hakika meânisi ehl-i dâniş sözi olduğın andırur ise de elfâzı ve-siyyemâ kafiyesi hali Veysî'ye nisbeti münafi'dür. Lâkin tesettüren kasda mak-run olması dahi muhtemeldür*". Buna dayanarak bu kasidenin Veysî'ye ait olduğu hakkında şüpheye düşersek de, notta söylenildiği gibi Veysî'nin bunu gizlemiş olması en akla yakın olanıdır. Önemli olan XVII. yüzyılda böyle bir sosyal hicvin yazılabilmesi ve mecmualara alınabilmesi, yani okunmasıdır.

Burada vereceğimiz metin Süleymaniye Kütüphanesi Esat Efendi Bölümündeki 3409 numaradaki metindir. Ashında dört nüshanın karşılaştırmalı metinini vermek daha yerinde olurdu. Şimdilik metni ve bu metinde olmayan beyitleri de vererek böyle bir kasidenin varlığını duyurmakla yetiniyorum. Süleymaniye'deki nüshayı seçmemin sebebi diğerlerinden daha değişik beyitleri ihtiva etmesi yüzündendir. Bunlar ekleme olabileceği gibi olmaya bilir de.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

(x - - - / x - - - / x - - - / x - - -)

- 1- Eyā ey kavm-ı İstānbül bilün taḥkik oluñ āgāh
İrişür nā-gehān bir gün size ḳahr-ile ḥıṣmullah
- 2- Kıyāmet ḳopdı dünyādan siz el çekmez⁴ usanmazsınız
Zamān-ı devr-i Mehdī'dür nüzül itmekde Rūḥullah
- 3- Yapup dünyā evin vırān idersiz ḥāne-i dīni
Ne Fir'avn yapdı ne Şeddād binālar bu şekil billah
- 4- Nice bī-çārenüñ zulmen yıḳarsız ḥātırın her dem
Degül mi mü'minüñ ḳalbi a zālīm yoḥsa beytullah
- 5- Fiḡān-u-āhı mazlūmuñ eger kim göklere irse
Terahḥum itmeyüp hergiz dimezler yirde ḳalmaz āh
- 6- Yetīme şefḳat itmezsiniz alursuz göz göre mālın
Degül mi ḥāzır u nāzır buña rāzī mıdır Allah
- 7- Ne şer'ullaha tābi'siz ne ḥōd ḳānūna ḳā'ilsiz
Cihānı dürlü bid'atle fenāya virdiñüz vallah
- 8- Ne dīne tapdıñuz bilmem ne mezheb tutduñuz ḥāşā
İmāmlar ḳavline uymaz buyurmaz dört Kitābullah
- 9- Ḳuzāt aḥvālını dirseñ ne mümkindür beyān itmek
Eger ḥaṣmuñ ise ḳāzī efendi yarıcuñ Allah⁵
- 10- Ḳurup bir dām-ı tezvīri dimişler maḥkeme adın
Ḳanı seccāde-i Aḥmed ḳanı aḥkām-ı şer'ullah
- 11- Bugün taḥkik idüp dīni idersiz ḥile-i şer'î
Şefā'at mi ider yarın size ol ḥaḳ Ḥabībullah
- 12- 'Aceb münkir misiz ḥaşr-ı kıyāmet yoḥsa ḳopmaz mı
Size yā ümmetüm dir mi bu fi'l-ile Nebiyyullah

⁴ Sadece Esat Efendi nüshasında *çeküp* diğerlerinde *çekmez* şeklindedir.

⁵ Bu beyit sadece Topkapı Sarayı, Yeni Yazmalar 617 ve E.J.W. Gibb, adı geçen eser, C. VI s. 179 ve 181 de vardır.

- 13- Zamâne uydı nisvâna döşendi ekşer oğlana
Ekâbir tapdı hemyâna olup yâr-ı 'aduvvullah
- 14- Sözüne uydı Havvâ'nuñ şıyup emrini Mevlâ'nuñ
Sürüldi çıktı cennetden görüñ Âdem Şafiyyullah
- 15- Nice döstlük ider şeytân bizümle eski düşmândur
Budur mü'minlere kaşdı ki ide kâfir-i billah
- 16- Sıtanbül kavminüñ zulm ü fesâdı hâdden aşmışdur
Budur korkum yakınlarda irişe bir belâ nâ-gâh
- 17- Yahüdî gibi mel'unlar geçerler şadra bî-teklîf
Çapudan baksa bir mü'min iderler andan istikrâh
- 18- Nedendür böyle hâ'inler emânet şâhibi olmak
'Aceb hiç ehl-i islâmda bulunmaz mı emînullah
- 19- Hudâ saklar hatâlardan 'adâlet eyleyen şâhı
Ve hem dünyâ ve 'ukbâda olurlar fî-emânillah⁶
- 20- Vezîre i'timâd itme benüm devletlü hünkârüm
Olardur düşmeni dînüñ olardur devlete bed-hvâh
- 21- Vezâret şadrına geçmiş oturmuş bir bölük hayvân
Bu dîn ü devlete hizmet ider yokdur âh vâh⁷
- 22- Mürâyiler tutup dehri şanurlar hâlîdür dünyâ
Velî her güşede vardur nice bin'ârif-i billah
- 23- Hemân bir hây u hüy ile yıkar câmî'leri şûfi
Kanı evrâd ile esmâ kanı tevhid-i zikrullah⁸
- 24- Çakıldı fitne çaķmağı⁹ tutuşdı kibrît-i dünyâ
Nice ulaşmasun âteş begüm İstanbül'a geh gâh
- 25- Sepetlerde kılıç tîmâr ze'âmet oldu başmaķlık
Vezîrler hâşıdur ekşer kimi sultânlaruñ ey şâh

⁶ Bu beyit yine not 5 de gösterilenlerde vardır.

⁷ Bu mısranın vezni bozuktur.

⁸ 20-23 beyitler Topkapı Sarayı, Yeni yazmalar (617 de ve E.J.W Gibb, adı geçen eser, C. VI, s. 182) da vardır.

⁹ Esat Efendi nüshasında *çakmağı fitne* olarak yazılmaktadır.

- 26- Çalışur bir tarîk ile seferden kalmağa herkes
 Kanı bir atlanur gider gazāya fî sebîlillah
- (190 a) 27- Beş on akça 'ulûfeyle sipāhî neylesün nitsün¹⁰
 Eger yeñiçeri dirseñ ne kâdir söylemek billah
- 28- Bozulmasına dünyānuñ sebep paşalar ağalar
 Fesād u fitneye bā'is bulardur şübhesüz vallah
- 29- İdinmiş kalfa iblîsi re'is küttâb u defter-dâr
 Tarîk-ı şeytanetde ol degül mi bunlara hem-râh¹¹
- 30- Eger tahşîl-i emvâlde tekāsül itseler sehve'n
 'Azâzil-veş olur 'azli ider merdûd-ı hem-dergâh
- 31- Cihānda hırsız u hemyankesici kim durur dirseñ
 'Ases başı ile tahkîk subaşıdur inan billah
- 32- Bulardan dañi azlemdür efendüm Kâzî'askerler
 Cihānı irtişâ birle harāba virdiler vallah
- 33- Fakîr 'âlimlerûñ 'ömri geçer 'azl ile zilletle
 Olursañ mürteşî cāhil bulursun 'izzet ü hem cāh
- 34- Balık başdan koçar dirler fesāduñ başı ma'lûmdur
 Ne kâdir kimse bir nuṭka diye hazā Kitābullah¹²
- 35- 'Acebdür 'izz ü devletde cemî'en Arnavud Boşnağ
 Çeker devrûñde zilletler şehā Âl-i Rasûlullah
- 36- Huzûr-ı Hakk'ka vardukda olursuz evvelâ mes'ûl
 Size tefvîz olunmuşdur emānetdür 'ibādullah
- 37- Süleymānlar gelüp gitdi nice bu fānî danyāya¹³
 Kanı cedd-i 'izāmuñ pes kime kaldı bu mülküllah
- 38- Bugün 'adl eyleyüp halka iderseñ luṭf u ihsānı
 Yüzüñ ağ olısar yarım maḳāmuñ zıll-ı'arşullah

¹⁰ Yalnız not 5 de gösterilenlerde vardır.

¹¹ Muallim Cevdet nüshası bu beyitten başlayarak eksiktir.

¹² Bu beyit Topkapı Sarayı, Yeni yazmalar 617 ve E.J.W Gibb, adı geçen eser, C. VI, s. 181 de vardır.

¹³ Bu beyit not 12 de gösterilende vardır.

- 39- Bir alay muzhik u dilsüz cücelerle qarın olma
Şeyâtın kavmine uyma degüldür fî'l-i zıllullah
- 40- 'Aceb gizlendi 'ârifler bulunmaz oldu kâmiller
Görinmez oldılar şimdi sükûta vardı ehlullah
- 41- Nice feth olısar Bağdâd imâmlar eylemez imdâd
Bulardan yüz çevirmişdür 'azîzüm evliyâullah
- 42- Eğer bir er zuhûr itse kerâmet gösterüp halka
Aña şeytânîdür dirler dimezler kim veliyyullah
- 43- Şırât-ı müstakîm üzre degüldür şeyh ü vâ'ızlar
Şapınca reh-nümâ yoldan nice halk olmasun güm-râh
- 44- Boğaz ötmek ile olmaz hulûş-ı kalbe sa'y eyle
Gice gündüz koma dilden diyüp Allah ilâllah
- 45- Devâm-ı zikre meşgûl ol gönülden mâ-sivâ gitsün
Ki tâ pür-nûr ola kalbün dola esrâr-ı 'ışkullah
- 46- Eğer bir zerrece 'ışk-ı İlahî olsa kalbünde
Fenâ dünyâya bakmazduñ olurduñ sen fenâ fî'llah
- 47- Gerek va'z u hitâbetler gerek ders ü imâmetler
Virilmez olsa ücretler okunmazdı Kelâmullah
- 48- Anuñçün diñlemez vâ'ız sözün koymaz kulâğa halk
Mü'eşşir mi olur pendi gönülde olsa gayrullah
- 49- Qanı bir mürşid-i kâmil Muhtî gibi dünyâda
İderdi aqçasuz va'z u naşihat ol veliyyullah
- 50- Qanı ol zât-ı pāk āsā 'uluvvü'l-himme bir sultân
Olupdur mesken ü me'vâ aña şimdi civârullah
- 51- Ben ol deryâ-yı bî-pâyâna nisbet kaṭrayem ancak
Aña mekşûf imiş elḥaḳ kamu esrâr-ı 'ilmullah
- (190 b) 52- Nice yıllar olup a'mâ cihânı görmez olmuşken
'Azîzün himmeti birle olupdur yine luṭfullah
- 53- Uyurdum Ḥaḳ nazar itdi gözümnden perdeler gitdi
Ağ u qarayı fark itdi bi-ḥamdillah bi-ḥamdillah

- 54- Bir ocak oğludur aşlum diyâr-ı Konya mevlûdum
Benem ol hâk-pâyı mevlevî başda külâh vallah
- 55- Hüvallah ismine zâtum ezelden mazhar olmuşdur
Anuñçün 'ilm-i cifr ile baña keşf oldu sırrullah
- 56- Ne dirlerse disünler ço kayırmaz münkir-i bî-dîn
Bi-ḥamdillah v' el-minne virildi baña kenzullah
- 57- Kerâmet mülkine mâlik olanlar aḡniyâdandur
Ḳanâ'at kenzine vâşıl olanlar oldu şâhenşâh
- 58- Cihānuñ şâhma dervîş olanlar ser-fürû itmez
Ne ḥâcet ḡayri ḳapuya ki meftûḥ ola bâbullah
- 59- Ne ḥavf u ne murâdum var beg ü paşa ağalardan
İki 'âlemde maḳşûdum hemân ancak rızâullah
- 60- Fakîri luṭf idüp anuñ du'â-yı ḡayr-ı himmetle
Göñül birliğini eyleñ bizümle ey ricâlullah
- 61- Öziye olmuşuz me'mûr Ḳazaḳlar birleyüz el'ân
'Aceb mi kâfiristâna düşerse mü'min-i billah
- 62- Getürme ḳalbüñe şübhe günâha yok yire girme
Her işde var durur elbette bir ḡikmet murâdullah
- 63- Göñülde zerrece yokdur ḡaraḡ vallahi billahi
Bütün dünyâya ḡidmetdür murâdum ḡasbete'n lillah
- 64- Kitâb-ı Cifr-i câmi'de muşarraḡ ism ü resm ile
Şunu taḡḳîḳ bilün taḡḳîḳ ḡurûc ider bi-emrillah
- 65- Ḡarîmi olmaya anuñ Ḳırîmân Ḥân-ı sultânî¹⁴
Muḳâbil olmaya rûy-ı zemînde aña ḡiç bir şâh
- 66- Ne deñlü sa'y iderlerse anuñ def'ine yok çäre
Virilmiş cânib-i Ḥaḳ'dan şunulmuş aña seyfullah
- 67- Üveysî çekme ḡam târîḡ durur elbette şâḡib-seyf
Ḥurûc itmek muḳarrerdür bi-emrillah bi-emrillah

¹⁴ Bu beyit Topkapı Sarayı, Yeni Yazmalar 617 ve E.J.W Gibb, adı geçen eser, C. VI, s. 181 de vardır.

Sonuç olarak bu kaside hakkında söyleyeceğim şudur: Müstensihlerce bazı ekler yapıldığı kafiyelerinin düzensizliğinden anlaşılan bu gerçekten orijinal kasidenin saydığımız nüshalarından başka nüshalarının da bulunduğu açıktır. İşte hepsinin bir edisyonkritiği yapılarak esas metnin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu metnin verilmesi ile yol açılmış oluyor.

